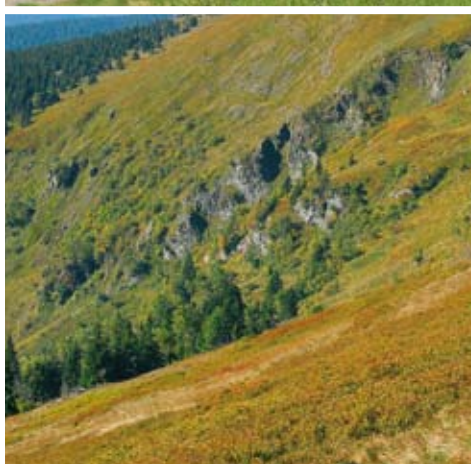

campanula

přibližně po půl roce se vám dostává do rukou páté číslo zpravodaje Campanula, který si, jak se zdá, vydobyl své místo na slunci a doufejme, že také získal okruh věrných čtenářů.

Dostala jsem za úkol napsat úvodník a ten prý je, jak říkají odborníci, jeden z nejobtížnějších literárních útvarů. Dovolím si jeho prostřednictvím docela malé ohlédnutí.

Do Jeseníků jsem utekla z nedýchatelná zaprášené Ostravy v roce 1975 a to už CHKO Jeseníky měla za sebou pět let života a stala se tak ze současných 25 „chráněnek“ pátou nejstarší chráněnou krajinnou oblastí v ČR. Dnes má za sebou na pozadí mnohotvárnosti přírodních poměrů a procesů i pestrosti historického a kulturního života neobyčejně bohatý specifický vývoj, a to od „protloukání se“ údobím socialismu bez zvláštní opory v legislativě až po důstojnější fungování od roku 1992 zásluhou moderního zákona o ochraně přírody a krajiny.

CHKO Jeseníky představuje 740 km² harmonické krajiny s malebnými a žádanými přírodními scenériemi a s kouzlem vesnické zástavby v horských údolích a na svazích. Je to něco vábivého, podmanivého, neodolatelného v této krajině a něco nutkavého v nás, co nás žene na rozhledny a na vyhlídky, abychom ji spatřili. A tak jako k ní patří specifický reliéf, původní lesy, květnaté horské louky, prastaré stromy, zvířata a květiny, tak k ní nedílně patří i dochovaná jesenická lidová architektura se společným znakem obdivuhodného přizpůsobení se tvrdým horským podmínkám ve vyšších a vysokých nadmořských výškách. Myslím si, že naším úkolem je kromě jiného udržení, doladování a vylepšování jedinečného obrazu této krajiny a jejího genia loci, aby se i do budoucna nadále odlišovala a zanechávala povznášející a ozdravné stopy v našich duších.

Na závěr si neodpustím použít nádherné myšlenky H. Hesse (1920), které do své knihy „Původní venkovská zástavba v oblasti Jeseníků, její zachování a rozvoj“ vložil autor Pavel Hron (1999): „Domy, zdi, stupně vinic, cesty, sady a terasy, to všechno není ani nové, ani staré, jako by to nebylo vypracováno, vymyšleno, vytrucováno na přírodě, nýbrž jako by to vzniklo tak, jak vzniká skála, strom a mech. Zeď, vinice, dům a střecha domu, všechno je z téže hnědé ruly, všechno v bratrském souzvuku. Nic nevypadá cize, nepřátelsky, násilně, všechno působí důvěrně, jasně, susedsky.“

Taťana Schmidtová

Omluva: do čísla 1/2011 Campanuly se vloudila chyba. V příspěvku Krajinný ráz Jeseníků na str. 13 byla Obec Loučná nad Desnou nesprávně nazvána Loučná pod Pradědem. Za tuto chybu se omlouváme.

Obsah čísla

CHKO návštěvníkům
Michal Ulrych / 3

Obnova naučné stezky Velká Kotlina
Lenka Skuhřavá / 3

Národní park Jeseníky aktuálně
Jindřich Chlapek / 4

Turistické informace do mobilu
Zakončení pilotního projektu
David Valach, Kateřina Kočí / 5

Aktuální dění kolem budoucnosti kamzíka horského v Jeseníkách
Radek Štencel / 5

Redukce borovice kleče v NPR Šerák-Keprník
Hana Komárková / 6

Sokolí dekáda v Jeseníkách
Petr Šaj / 7

Ornitologové na Červenohorském sedle
Petr Šaj / 7

Jak vidím Jeseníky
Motýli / 8–9

Rozhovor s Tomášem Kurasem / 10–13

Kosaře a Čertova stěna aneb zapomenutý kout Jeseníků
Michal Ulrych / 13

Invazní druhy CHKO Jeseníky – II. díl
Křídlatky
Radek Štencel / 14

Významné památné stromy Jeseníků
Památný stromu „Klen u Pstružského potoka“
Dušan Duhonský / 14

Mineralogická lokalita – „Pfarrerh“ („Farský důl“) u Sobotína
Taťana Schmidtová / 15

Připravovaná Přírodní památka Louka na Miroslavi
Jindřich Chlapek / 15

Spolek Přátel Vrbenska
Karel Michalus / 16

CHKO návštěvníkům

V roce 2011 Správa CHKO vykonala pravidelnou údržbu terénního vybavení na zkvalitnění turistických chodníků v nejexponovanějších a zároveň přírodně nejceněnějších lokalitách. Celkem z prostředků Programu péče o krajinu Ministerstva životního prostředí Správa CHKO Jeseníky využila na zlepšení stavu turistických stezek a dalšího vybavení pro návštěvníky přes jeden milión korun.

Na všech naučných stezkách byla provedena pravidelná údržba, nejen informačních tabulí, ale často i lávek nebo schodů. Například na nejznámější a nejoblíbenější Bílé Opavě byla zcela vyměněna lávka pod Paloučkem, velká lávka pod Velkým vodopádem a žebřík s terasovou lávkou rovněž u Velkého vodopádu. Jejich výměnu a údržbu dalšího zařízení v této lokalitě provedly místní firmy za celkovou částku téměř 143 tisíc korun.

Co se týče Národní přírodní rezervace Praděd, kromě toho, že se ve Velké kotlině zrekonstruovaly dvě lávky, připravuje se zde obnova zastaralé naučné stezky, která by měla být otevřena na jaře roku 2012. Vzhledem k tomu, že se často nedá použít materiál z místních zdrojů, tyče a fošny se nosí na zádech nebo tahají koňmi i více než jeden kilometr.

Z dalších letošních akcí je rozhodně třeba zmínit údržbu stezek na Šeráku-Keprníku, kde se s vodní erozí, ale i vyšlapáváním zkratkou bojuje každý rok.

Na Rejvízu se vyměnily fošny na 130 metrech povalového chodníku v neplaceném úseku, který rovněž udržujeme (o placený úsek pečuje Město Zlaté Hory).

Závěrem bych rád zmínil akci na likvidaci skládky na Vřesové studánce. Zpočátku se zdálo, že staré láhve a plechovky uklidíme za jeden den. Lesy ČR v rámci spolupráce poskytly traktor s vlečkou a Šumperská střední škola studenti, kteří v živém řetězu podávali kbelíky. Nakonec akce proběhly tři, celkem se odvezlo přes pět tun odpadu, který se dlouhá desetiletí ukládal pod býva-

lou turistickou chatou. Bohužel skládka dosud není zcela asanována, s Lesy ČR proběhne jednání, jakým způsobem se bude dále postupovat. Velmi rád bych tímto poděkoval za spolupráci Romanu Zajícovi a studentům ze Střední školy v Šumperku a Ing. Tomáši Pospíšilovi, vedoucímu Lesní správy Loučná, nejen za pomoc při organizaci, ale i za osobní účast. O osudu skládky na Vřesové studánce budeme informovat v dalších číslech Campanuly.

Michal Ulrych

Obnova naučné stezky Velká Kotlina

V rámci projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“, o kterém jsme vás informovali v předchozích číslech, zahájila Actaea – společnost pro přírodu a krajinu, Spolek Přátel Vrbenska a Správa CHKO Jeseníky obnovu Naučné stezky Velká kotlina. Ke stezce budou vyrobeny nové informační panely o přírodě i historii území, které budou na jaře umístěny na připravené stojany. Stezka bude slavnostně otevřena začátkem léta. Termín a místo slavnostního otevření stezky budou upřesněny na stránkách www.actaea.cz, www.jeseniky.ochranaprirody.cz a www.pratelevrbenska.eu. Budeme o nich informovat také prostřednictvím médií. Ke stezce bude vydán barevný tištěný průvodce. Podoba a obsah informačních panelů naučné stezky byl projednán se zástupci Správy CHKO Jeseníky, sdružení Actaea, spolku Přátel Vrbenska a Lesů ČR.

V dubnu bude v rámci propagace soustavy Natura 2000 vydán druhý leták, tentokrát věnovaný horským smrččinám v Jeseníkách.

Všechny materiály vydané v rámci tohoto projektu, ale i další materiály vztahující se k Natuře 2000 a CHKO Jeseníky, jsou k dispozici v Informačním centru Natura 2000 v Karlovicích (kancelář společnosti Actaea, Karlovice 134, budova Lesní Správy, actaea.karlovice@gmail.com, www.actaea.cz).

Lenka Skuhřavá

Národní park Jeseníky aktuálně

Národní park Jeseníky je stále živé téma, v tomto příspěvku se proto pokusíme stručně přiblížit aktuální situaci. V květnu roku 2011 při návštěvě Jeseníků převzal ministr životního prostředí petici na podporu zřízení národního parku, kterou podepsalo na 15 tisíc lidí. Výsledkem jednání se starosty je sestavení pracovní skupiny tvořené zástupci Ministerstva životního prostředí, obcí, krajů, Lesů ČR, Klubu Českých turistů, petičního výboru, Agentury ochrany přírody a krajiny a Správy CHKO Jeseníky. Pracovní skupina byla svolána již dvakrát, na druhém setkání byl projednáván návrh základních tezí plánu péče a zónace případného národního parku.

V době uzávěrky se Správa CHKO Jeseníky a Ministerstvo životního prostředí intenzivně zabývají vypořádáním došlých připomínek tak, aby někdy na přelomu roku mohli zástupci ministerstva opět navštívit Jeseníky a diskutovat s místními obyvateli, podnikateli a zástupci obcí upravený materiál.

Zda tyto kroky skutečně vedou k vyhlášení národního parku, ovšem není vůbec jisté. V současné ekonomické realitě je pravděpodobný scénář dalšího vývoje takový, že jakmile budou materiály ve svých hrubých obrysech dopracovány a projednány, pečlivě se založí a budou vyčkávat na lepší časy, neboť je zřejmé, že bez ohledu na nepříznivý postoj místních i regionálních samospráv na tento poměrně nákladný krok zkrátka v současnosti nejsou prostředky. Jakékoliv další případné aktivity směřující k přípravě národního parku tak lze v tomto světle v současnosti považovat za formální.

Každopádně je třeba dodat, že zástupci petičního výboru odvedli na poli informovanosti o přírodních hodnotách Hrubého Jeseníku velký kus práce, který pravda, nemusel vést vždy ku prospěchu ochrany přírody (např. neobdobným porovnáváním Jeseníků k existujícím národním parkům). Nepochybně však platí, že myšlenka národního parku v Jeseníkách se nikdy dříve nedostalo tolik prostoru v médiích či hospodách a nepředstavovala tak výrazné regionální téma, jako je tomu nyní. Pro Správu CHKO Jeseníky dění kolem národního parku přináší velice důležitou reflexi vlastní práce a významnou motivaci pro další činnost.

Jindřich Chlapek

Správa Chráněné krajinné oblasti Jeseníky

vyhlašuje

5. ročník fotosoutěže

Partneři:

PRO-BIO
Staré Město pod Sněžkou

LESVČR

„Jak vidím Jeseníky“
v těchto soutěžních tématech:

KRAJINA
snímky zachycující jedinečnost
jesenické přírody

JESENICKÝ LES
kategorie přidáná u příležitosti
Mezinárodního roku lesů

**ROSTLINY
A ŽIVOČICHOVÉ**
fotografie volně rostoucích
rostlin a žijících živočichů
i makrofotografie

Výsledky:

výsledky soutěže budou zveřejněny během
února 2012 na webových stránkách Správy
CHKO Jeseníky, ocenění autori budou vyznamenáni
pisemně. V průběhu roku proběhne cyklus
výstav, místa budou inzerována.
Hlavní cenou je víkendový pobyt
na lovecké chatě.

Podmínky soutěže:

- Do soutěže jsou přijímány černobílé nebo barevné fotografie bez rámečku ve formátu minimálně 20 x 30 cm.
- Počet snímků maximálně 10 na autora.
- Cykly nebo senály se hodnotí jako jeden snímek.
- Autoři každý snímek označí nálepkou s přesnou adresou, telefonickým a e-mailovým kontaktem, názvem snímku a místem, kde byl snímek pořízen.
- Neúplně popsané či neoznačené snímky nebudou do soutěže přijaty.
- **termín uzávěrky je 15. ledna 2012.**

Nejlépe fotografie mohou být využity k propagaci (nejméně výstavy a soutěže nebo v nekomerčních materiálech o zdejší krajině bez nároku na honorář. Zasláním fotografií do soutěže vyjadřuje autor souhlas s vypsáním podmínkami.

Své fotografie můžete dopravit osobně nebo je zasílat na Správu CHKO Jeseníky, Šumperská 93, Jeseník. Blíže informace na tel: 584 458 651, www.jeseniky.nature.cz
kontaktní osoba Michal Ulrych, e-mail: michal.ulrych@nature.cz

Jak vidím Jeseníky

Zástupci petičního výboru T. Hradil (vlevo) a O. Bačík předávají ministru T. Chalupovi (uprostřed) petici s podpisy na podporu vyhlášení NP Jeseníky

Turistické informace do mobilu

Zakončení pilotního projektu

Od počátku roku 2010 jsme vás průběžně informovali o novém projektu, využívajícího mobilní telefony pro lepší informovanost v přírodě Jeseníků a Beskyd.

Jde o cedulky opatřené kódem, který prostřednictvím mobilního telefonu poskytne textové, obrázkové a někdy i zvukové informace o dané lokalitě, o chráněných druzích, které se zde nacházejí a jiných přírodních či kulturních zajímavostech. Hlavním cílem tohoto systému bylo a je zlepšení informovanosti veřejnosti a také oslovení mladé generace lidí, kterým tak systém zpestří vycházky do přírody a zároveň podpoří jejich osvětu.

Celkově bylo na území CHKO Jeseníky rozmístěno 100 taggů, stejný počet byl rozmístěn v Beskydech. Převážná většina je umístěna přímo v terénu a je věnována přírodní a ekologické osvětě. Některé taggy pokrývají již existující naučné stezky a doplňují je o nové informace. Dále se nacházejí na hřebenech hor, kde není vhodné umisťovat klasické informační tabule. Část taggů je věnována informování o přírodních rezervacích a jiných

přírodně významných lokalitách. Taggy byly také rozmístěny v obcích spadajících do působnosti CHKO. Lidé je naleznou na frekventovaných místech (informační centra, obecní úřady, nádraží apod.).

K ukončení tohoto dvouletého projektu a pro jeho větší propagaci byla vyhlášena letní soutěž o pobytu v Jeseníkách. Úkolem soutěžících bylo vydat se do přírody a na svých toulkách přírodou fotit tyto informační tabulky a zobrazit pomocí mobilního telefonu informace, které obsahují.

Sít informačních cedulek vytvořilo občanské sdružení ACTAEA v rámci projektu „Využití moderních komunikačních technologií v ochraně a popularizaci přírodního dědictví. Modelová studie na příkladu CHKO Jeseníky a Beskydy“. Projekt je financován z Revolvingového fondu MŽP ČR.

Další informace najdete na: www.actaea.cz, www.praded.org a www.javor-niky.org

David Valach, Kateřina Kočí

Aktuální dění kolem budoucnosti kamzíka horského v Jeseníkách

Dne 5. 10. 2011 proběhlo na MŽP jednání pracovní skupiny k problematice zachování kamzíka horského v CHKO Jeseníky svolané náměstkem ministra životního prostředí Ing. Tomášem Tesařem. Jednání se zúčastnili zástupci MŽP, AOPK ČR, Správy CHKO Jeseníky, Lesů ČR, Krajského úřadu Olomouckého kraje a Petičního výboru OS Jesenický kamzík.

Na základě diskuze přijali přítomní zástupci uvedených organizací návrh na novou formulaci cíle ve vztahu ke kamzičí zvěři, která bude uvedena v připravovaném Plánu péče o CHKO Jeseníky na období 2014–2023 a dohodli se na jejím znění: „Na území CHKO zachovat populaci kamzíka na únosné míře; pozorování z období 2000–2010 ukazují, že skutečný stav kamzičí populace cca 200 ks v letním období tuto podmínku splňuje a zároveň nedochází i při

minimálním lovu k početnímu oslabování populace kamzíka“.

Po snížení početnosti kamzíka z původních více než 900 ks, počátkem 90. let minulého století, na současnou úroveň cca 200 ks došlo k výraznému omezení negativních vlivů, které se projevovaly v minulosti. Ty spočívaly zejména v přímém spásání a okusování vzácných rostlin, mechanickém poškozování rostlin a půdy pohybem zvěře a v eutrofizaci míst, na kterých se kamzíci zdržovali.

V současné době spočívají hlavní problémy spojené s kamzíkem v poškozování skalní vegetace v nejceněnějších lokalitách v NPR Praděd – ve Velké a Malé kotlině. Kamzík zde není normován a tedy ani oficiálně chován, přesto se v těchto místech s oblibou zdržuje. Poškození se projevuje především skousáváním květenství celé řady vzácných druhů rostlin, např. jestřábníků, endemického jitro-

cele černavého sudetského, škard nebo dostupných trsů rozhodnice růžové. Tyto škody je možné jednoznačně připsat kamzíkově, protože žádná jiná zvěř se na tato exponovaná skalní stanoviště není schopna dostat. Vedle toho kamzík spolu s jelení zvěří působí na odrůstání přirozeného zmlazení zejména listnatých dřevin v oblasti horní hranice lesa a v cenných porostech horských smrčín.

S kamzíkem se tedy do budoucna v CHKO Jeseníky nadále počítá s tím, že budou zachovány jeho současné početní stavy. Současně je potřeba nadále sledovat jeho vliv na vegetaci v nejceněnějších lokalitách a v případě potřeby se pokusit jeho negativní působení v těchto místech vhodným způsobem omezit.

Radek Štencel

Redukce borovice kleče v NPR Šerák-Keprník

Pilotní projekt Lesů České republiky, s. p.

K otázce původnosti a nepůvodnosti a bytí či nebytí klečových porostů na hřebenových partiích Jeseníků už proběhlo mnoho jednání, bylo vypracováno mnoho studií a zveřejněno mnoho polemik zástupců podniku Lesy ČR, s. p., orgánů ochrany přírody a krajiny a dalších odborníků i laiků. Aby bylo možné posoudit oprávněnost argumentů a opřít se o konkrétní praktické poznatky, byla dohodnuta realizace projektu „Redukce borovice kleče v NPR Šerák-Keprník“, na jehož financování požádali v letošním roce Lesy ČR o dotaci z fondů EU.

Zodpovědnost při ochraně ekosystému

Zodpovědnost za stav a vývoj porostů v lokalitách dotčených projektem nesou Lesy ČR, s. p. jako zástupce vlastníka. Naším hlavním principem je trvale udržitelné hospodaření a zásada ekologické odpovědnosti. Kleč je lesníky chápána především jako stabilizační, krajinnotvorný a estetický prvek, dokládající stoleté úspěšné snahy předešlých generací o ochranu horní hranice lesa a prevenci svahových sesuvů. Nutno říci, že zřejmě díky porostům kleče nezpůsobily přívalové srážky, které jsou v posledních letech častým klimatickým jevem, žádný katastrofální sesuv půdy podobný tomu, který postihl zdejší kraj ve 20. letech minulého století.

Na druhé straně lesníci akceptují snahy o lokální redukci kleče, pokud to budou vyžadovat oprávněné zájmy ochrany přírody. Zásadou lesnického rozhodování je ovšem i princip předběžné opatrnosti. Zásah do křehkých a jedinečných ekosystémů vysokohorské vegetace bylo proto třeba zodpovědně zvážit a pečlivě připravit, protože následky neuvážené likvidace jednoho druhu mohou mít neopravitelný negativní dopad na druhy ostatní. Z těchto důvodů zadal podnik Lesy ČR v roce 2008 formou Grantové služby, výzkumný projekt „Biocenózy horní hranice lesa a vliv porostů borovice kleče na horskou krajinu Hrubého Jeseníku“. Předběžné výstupy, získané už během prvních dvou let výzkumu, od zpracovatelů projektu – Mendelovy univerzity v Brně, byly využity v pilotním projektu na redukci kleče v NPR.

Projekt

Zpracovatelem projektu, který byl podán ve XXVII. Výzvě MŽP v rámci

Zaměřování porostů kleče určených k odstranění.

Operačního programu Životní prostředí, je opavská firma EKOTOXA s.r.o. Projekt řeší po technické stránce 2 lokality v NPR Šerák-Keprník, na kterých se shodli zástupci Správy CHKO Jeseníky a tři lesních správ Lesů ČR. Obě lokality jsou z pohledu ochrany přírody zařazeny mezi místa, kde je ohrožení ostatních druhů zarůstáním akutní a zároveň z pohledu lesníků nepředstavují enormní riziko půdních sesuvů a ústupu horní hranice lesa. Na obou lokalitách bude probíhat monitoring před zásahem, výřez kleče, vyvezení materiálu na depozita, kontrola a dočištění ploch a první následný monitoring ploch. Každá plocha se však liší technologií, která bude použita pro transport vyřezané hmoty. Na Keprníku je zájmová lokalita vymezena čtyřmi v terénu vytýčenými čtyřúhelníky s celkovou výměrou 1,01 ha. Vyřezaná hmota o váze přibližně 105 tun bude uložena do valů na okrajích vyřezaných ploch a následně vrtulníkem transportována na parkoviště na Červenohorském sedle, kde bude dočasně uložena. Na Šeráku bude odstraněna kleč z 1,15 ha ve vyznačeném pruhu podél turistického chodníku. Přibližně 180 tun materiálu odtud přepraví lehké vyvážecí soupravy na 7 km vzdálenou plochu u „Lesního hřbitova“ nad obcí Bělá pod Pradědem. Z obou míst uložení se biomasa odveze ke štěpkování. Cílem projektu je

přirozený návrat vysokohorských travních společenstev nad horní hranici lesa. Názory lesníků a ochrany přírody se však o budoucím vývoji vyřezaných ploch liší. I proto bude potřebné pokračovat ve sledování vývoje těchto ploch.

Opatření jsou projektována v turisticky atraktivních lokalitách, proto není v projektu opomenuto ani informování návštěvníků hor o tom, co je důvodem prováděných opatření a jaký je cíl projektu. U turistických chodníků budou před zahájením prací umístěny 2 informační tabule formátu A1. Podrobně budou návštěvníky informovat o smyslu realizovaných opatření, očekávaných přínosech a finančních nákladech, které jsou projektovány ve výši 3877 tis. Kč. Pokud bude projekt schválen k podpoře, uhradí 10 % Lesy ČR ze svých prostředků.

Jiné projekty

Projekt na redukci kleče není jediným opatřením, které pro zlepšování stavu přírody a krajiny, Lesy ČR, s. p. v Olomouckém kraji připravují. Letos v červnu byla podána také žádost o dotaci z evropských fondů na projekt „Vnášení původních dřevin do porostů v CHKO Jeseníky“. Ten byl zpracován pro území o rozloze téměř 12 tis. ha s cílem zlepšit přírodní poměry na území CHKO Jeseníky, především posílením druhové rozmanitosti horských lesů. V listopadu bude ukončen tříletý projekt „Zlepšení ekologické stability v NPR Králický Sněžník“, na který máme v úmyslu navázat dalším opatřením pro posílení stability smrkových porostů v této NPR. Mimo oblast CHKO připravujeme obnovu historické aleje a požádáno máme také o dotaci na nápravu škod fytopatogenem *Chalara fraxinea* a další.

Podnětů na zlepšování stavu přírody a krajiny se objevuje řada, ale první dotační období rokem 2013 končí. Pokud bude EU v podobném typu podpory pokračovat, navážeme na úspěšné projekty a využijeme získané zkušenosti při tvorbě nových. I přes náročnou administraci s tím spojenou se vynaložené úsilí vyplácí. Doufám, že to na stavu přírody brzy pozná i běžný návštěvník našeho kraje.

Hana Komárková

Sokolí dekáda v Jeseníkách

Sokol stěhovavý je určitě jedním z nejatraktivnějších kriticky ohrožených druhů, kterým se mohou Jeseníky „pochlubit“. Letošní hnízdní sezóna uzavřela první desítku let návratu tohoto vzácného dravce do Jeseníků. V šedesátých letech 20. století byla populace sokola stěhovavého nejen v celé České republice na historickém minimu a tento druh u nás v republice hnízdil jen nepravidelně. Na vině bylo především nadměrné používání látek s obsahem DDT. Díky záchranným programům u nás i v zahraničí a také díky aktivnější ochraně přírody se začala situace v ČR koncem 80. let zlepšovat a sokol u nás začínal opět hnízdit. Když bylo v roce 2001 zaznamenáno první „novodobé“ hnízdění v Jeseníkách, bylo to nastartování postupného návratu tohoto druhu do svého původního areálu.

V letošním roce bylo v Jeseníkách okroužkováno celkem 17 mláďat sokolů stěhovavých na devíti hnízdech. Pro případnou další identifikaci a objasnění původu pozorovaných ptáků byla mláďata opatřena i barevným odcítacím kroužkem. Ne všechny hnízdící páry však úspěšně vyvedou mladé. Na tomto hnízdním neúspěchu se může podepi-

sovat i člověk. Z toho důvodu provádí ochrana přírody za vydatné podpory externích spolupracovníků každoroční pra-

videlný monitoring všech potenciálních hnízdišť sokola stěhovavého. V případě hrozby nadměrného rušení je zajištěna fyzická či elektronická ostraha dané lokality. Ovšem ani úspěšným vylétnutím z hnízda se mladí sokoli nezbaví rizika a nebezpečí, o čemž svědčí letošní případ, kdy se na Správu CHKO Jeseníky dostal okroužkovaný mladý sokol. Byl nalezen pod dráty elektrického vedení s několikanásobnou zlomeninou křídla. Stalo se tak jen 20 km od jeho rodného hnízda. Po několika chirurgických zákrocích zůstal naživu, ale volné přírody si už bohužel neužije.

Během uplynulých deseti let obsadili sokoli v Jeseníkách téměř polovinu historických hnízdišť a vyvedli přibližně devět desítek mláďat. Berme to jako důkaz, že místní prostředí tomuto druhu vyhovuje. Doufejme, že populace sokola stěhovavého v Jeseníkách je v současné době stabilizovaná. Doufejme, že už je pryč doba, kdy se tento vrcholový predátor stával předmětem nezákonného obchodování. Snažme se, aby člověk a jeho aktivity nebyly pro sokola v Jeseníkách limitujícím faktorem.

Petr Šaj

Ornitologové na Červenohorském sedle

Červenohorské sedlo v centrální části Chráněné krajinné oblasti Jeseníky je významným migračním koridorem pro táhnoucí ptáky. Skupina nadšených ornitologů pod vedením Františka Zichy a Martina Vavříka už v loňském roce zahájila praktickou přípravu na odchyt táhnoucích ptáků v této lokalitě. Pravidelné sledování vlivu klimatických podmínek na migrující druhy a vhodné rozmístění odchytových sítí plánovali zúročit hned v následujícím roce.

Během letošního krásného podzimu byl oficiálně zahájen první ročník odchytové akce. Převážná část odchytů se odehrává v nočních hodinách za použití silného světla. Největší množství ptáků se daří odchytit v poměrně nepříznivém počasí, za mlhy a jižního větru.

Doposud bylo odchyceno a okroužkováno téměř 10 000 ptáků asi 80 druhů. V sítích uvízlo i několik velmi zajímavých a vzácných opeřenců. Velkou radost ornitologům přinesl například úlovek několika lelků lesních či strnada zahradního. Za nejvzácnější lze zcela

jistě považovat odchycení budníčků pruholavého a zlatohlavého a v ČR historicky potřeťi zaznamenaného strnada bělohlavého. Správnost určení těchto vzácných druhů podléhá schválení Faunistické komise České společnosti ornitologické. Pro vážnější zájemce o odchyt

ptáků na Červenohorském sedle jsou určeny tyto stránky: www.fkcs.cz/chs.

Celkové zhodnocení, výsledky a význam této akce vám přineseme v příštím čísle.

Petr Šaj

Motýli Tomáš Kuras

RNDr. Tomáš Kuras, Ph.D.
*1972: vystudoval obor systematická biologie a ekologie na přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Aktuálně působí na katedře ekologie a životního prostředí PřF UP, kde se věnuje ekologii společenstev a ochrannářské biologii se zaměřením na ochranu bezobratlých. Externě přednáší také na PřF Ostravské univerzity. Je jmenován znalcem v oboru ochrana přírody, působí jako autorizovaná osoba pro posuzování vlivů na přírodní složky prostředí.

Ještě do 70. let přežíval na rašelinných loukách v okolí Malé Morávky a na Rejvízu okáč stříbrooký. Dnes v CHKO vyhynulý druh.

Bučiny a smíšené horské lesy jsou místem výskytu martináčka bukového.

Lesní cesty a lemy podél potoků obývá nápadný duhově zbarvený batolec červený.

Nápadným motýlem vrcholného léta je okáč bojínkový.

Přírodovědnou raritou Hrubého Jeseníku je okáč menší, který se zde vyskytuje v endemickém poddruhu.

Nápadným druhem luk je známý otakárek fenyklový.

Patrně jednou z posledních lokalit na Moravě, kde se dochovala dnes velmi vzácná vřetenuška mokřadní, je Rejvíz.

Vzácný modrásek očkovaný se dříve vyskytoval na podmáčených loukách v okolí Karlova. Dnes je na území CHKO neznámý.

Velmi vzácně se ve smíšených světlých lesích při západním okraji CHKO můžeme na přelomu jara a léta setkat s jasoněm dymníkovým.

Pozornosti často unikají menší rychle létající soumráčníci. Na obrázku je v Jeseníkách častý soumráček rezavý.

Rozhovor s Tomášem Kurasem

RNDr. Tomáš Kuras, Ph.D. (*1972): vystudoval obor systematické biologie a ekologie na přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Aktuálně působí na katedře ekologie a životního prostředí PŘF UP, kde se věnuje ekologii společenstev a ochranářské biologii se zaměřením na ochranu bezobratlých. Externě přednáší také na PŘF Ostravské univerzity. Je jmenován znalcem v oboru ochrana přírody, působí jako autorizovaná osoba pro posuzování vlivů na přírodní složky prostředí.

Kde se vzala tvoje záliba ve hmyzu?

To je sympatická otázka, která mne vede zpět do doby, kdy mi bylo nějakých 5 let (shodou okolností zhruba stejně jako má teď můj syn Ondrášek). K zájmu o přírodu mne přivedl asi můj starší bratr a jakási obecná zvědavost kluka, který vyrůstal na chalupě – na okraji rybníků, lesů a luk – v Poodří. A jak jsem se dostal k zájmu o hmyz, tenkrát vlastně jen o motýly, si kupodivu pamatuji velku přesně. Bratr kdesi v novinách přečetl článek, že se přemnožil bělásek zelný, a že tenhle motýl škodí v zahradách na zelenině. Tenkrát jej nenapadlo nic lepšího než preventivně chytat všechny bílé motýly, abychom předešli národohospodářským škodám a zejména pak „katastrofě“ na zahrádce. No a takto jsem se mohl poprvé zblízka podívat na motýly, které ulovil do celofánového pytlíku od burisonů. Krátce nato mi rodiče koupili bezvadnou knihu „Naši denní motýli“ od pana doktora J. Mouchy a byl jsem ztracen (mimořádně to byla první kniha, kterou jsem přečetl, teda spíš přeslabikoval). Tedy, abych to shrnul: byla příležitost (kdo vyrůstal na vesnici mi dá patrně za pravdu), byla motivace (rodina), ale hlavně jsem se pak k zájmu o entomologii a přírodu propracovával sám. Příroda mne vždy fascinovala svou

rozmanitostí barev, tvarů, zvuků, vůní... V přírodě vždy bylo co pozorovat a objevovat a tenhle zájem mne drží stále.

Kam bys poslal přírodovědce neznalého Jeseníků na výlet a proč?

Ač se taková místa, jako je Velká a Malá kotlina, nejvyšší hřebeny Jeseníků či Rejvíz po letech jejich proklamací mohou zdát jako otřepané klišé ochránců přírody, jedná se opravdu o ta nejcenější území regionu. Zahraniční exkurze a návštěvníky vodíme právě sem. Z biologického hlediska se jedná se o místa, která nejen u nás, ale ani v celé Evropě nenacházejí obdobu. Výjimečnost vrcholových partií spočívá zejména v tom, že se zde jedinečným způsobem v pole-dové době setkaly druhy původem z daleké Skandinávie, druhy z Alp a Karpat. Hlavní přidanou hodnotou území jsou pak druhy endemické, tedy takové, které nenajdeme nikde jinde na světě. Kombinace toho všeho dohromady dává jedinečnou faunu a flóru Jeseníků, přičemž maximum těchto druhů je soustředěno právě v uvedených lokalitách.

Přírodovědně cenných míst je v Hrubém Jeseníku mnoho. Prakticky všude se můžete setkat se zajímavým druhem rostliny nebo živočicha. Pozoruhodné jsou též některé fenomény neživé přírody (sutě, meandrující toky, mrazové sruby, skály apod.). Přesto bych rád upozornil také na některá komornější, turisty méně vyhledávaná a téměř opomíjená zákoutí, která mají velmi vysokou biologickou kvalitu. Zcela jistě by stálo zato navštívit kaňonovitě údolí Skalního potoka v okolí Vrbna pod Pradědem. Nedaleko odtud se nachází Suchý vrch s jedinečně vyvinutým reliktním borem a světoznámým nalezištěm zkamenělin. Krásným a přírodovědně mimořádným místem je závěr hlavního jesenického hřebene v okolí Břidličné. Málomterý výletník dojde až po Pec, Pecný a Ztracené kameny, přitom zde se potkává mnoho pozoruhodných geomorfologických jevů s jedinečnou horskou faunou a flórou. Opuštěná prameniště a zádumčivé mokřady jsou ke zhlédnutí v okolí Rýmařova (viz Růžová a Pstruží potok). Na květnaté orchidejové louky narazíte v okolí Malé Morávky (např. Morgenland) nebo poblíž Filipovic.

Mnohé možná překvapím, ale za velmi cenné, téměř opuštěné, považuji dva izolované kopce Mravenecník a Vřesník, v těsné návaznosti na horní nádrž vodního díla Dlouhé stráně. Masiv Dlouhých stránek byl výstavbou přehrady z větší

části zničen, přesto se v okolí ve zbytcích dochovala nejcenější horská společenstva Jeseníků. Většinu turistů a obdivovatelů VD Dlouhé stráně zřejmě ani nenapadne, že bezlesí je zde původním mimořádně cenným fenoménem.

V čem má podle tebe ochrana přírody v Jeseníkách největší rezervy?

To je poměrně složitá otázka, na kterou není snadné odpovědět. Protože se svou odborností pohybuji mezi akademickým prostředím a praxí, vím, že ochrana přírody mnohdy není ani tak o přírodě samotné, jako spíš o schopnosti komunikovat s veřejností, schopnosti prosadit zájmy ochrany přírody před zájmy na produkci dřeva, myslivosti, výstavbou hotelových zařízení, výstavbou lyžařských areálů, nadstavením agro-environmentálních dotačních titulů apod. Je snadné z titulu univerzitního pedagoga říci „tohle a tamto dělá ochrana přírody špatně“, ale to vypovídá spíše o nepochopení ochrany přírody jako takové.

Spíše bych proto uvedl to, na co již dlouhou dobu z titulu nezávislých odborných institucí upozorňujeme a co považujeme za opravdový problém s významně negativním dopadem na nejcenější části přírody v Jeseníkách. Tím je borovice kleč. Kleč je v pohoří nepůvodní dřevina a byla zde vysazována od druhé poloviny 19. století. Naneštěstí byla kleč vysazována právě do nejcenějších partií pohoří, tj. nad horní hranici lesa, do jesenických karů Velké a Malé kotliny a zde doslova vytlačuje všechny druhy rostlin a živočichů, jež jsou zde doma (včetně zmíněných endemických druhů). Bohužel dnes víme, a máme to zdokumentováno, že expanze kleče vedla k vymření několika lokálních reliktních populací motýlů v prostoru Malého Dědu, prakticky zcela zničené jsou vrcholy Šeráku a Kepníku, rozsáhlý neprostupný zápoj kleče se dnes nachází v celé východní části jesenického hřebene pod Jelení studánkou, a takto by šlo bohužel pokračovat. Je úsměvné, když vás stráž ochrany přírody poučuje o tom, že je zakázáno vstupovat mimo vyhrazené stezky a přitom stovky hektarů jedinečné jesenické tundry, tedy opravdu to nejcenější, co v republice máme, zarůstá den po dni nepůvodní klečí. Kleč je tedy, nejen podle mne, problémem číslo jedna a vše ostatní je hodně daleko vzadu (viz potenciální výstavba lanovek, komunikací, hotelových středisek, zákazy vstupů). Řešení je na jednu stranu jednoduché, viz vykácení porostů

alespoň z těch nejcenějších a nejhroženějších částí CHKO, na druhou stranu se tato debata mezi Správou CHKOJ, odbornou obcí a Lesy ČR vede již téměř 40 let a výsledek není valný.

Má podle tebe smysl i přes nesouhlas obcí a krajských samospráv tlačít na vyhlášení národního parku?

Na tuhle otázku, na rozdíl od těch předchozích, je zcela jasná odpověď – ne. Nemá smysl tlačít myšlenku národního parku Jeseníky, pokud budou lidé proti. Je potřeba si uvědomit, že ochrana přírody, stejně jako třeba zdravotní péče, výroba rohlíků a provoz atomových elektráren je pro lidi. Ochrana přírody je luxus, který si mohou dovolit opravdu jen bohaté a kulturní státy světa, a pokud lidé chránit přírodu nechťejí nebo nemohou, tak by jim tento koncept neměl být násilně podstrkován. Stejně tak ale vidím, že pokud rezignujeme na ochranu našeho přírodního bohatství, tak se kulturou řadíme mezi země třetího světa, nikoli mezi vyspělé státy Evropy.

Kdybych měl odpovědět, jestli má území navrhované za NPJ kvalitu, která je přisuzována národním parkům v Evropě, pak bych rozhodně odpověděl, že ano. Národní park je ale otázkou významně komplexnější a „hlas lidu“ v daném ohledu považuji za stěžejní. Z debat kolem národního parku, kterých se příležitostně účastním, je ale patrné, že zaznívá poměrně dost poloprávd až nepravd mezi odpůrci myšlenky na zřízení NPJ a obecně mezi zastánci a odpůrci NPJ panuje vcelku silné napětí a vzájemná animozita. To vše vede k rozšíření různých mýtů „o zvýšené restrikcii ze strany ochrany přírody, vystřílení kamzičí zvěře, ztrátě pracovních míst“ apod. Nejsem si zcela jist, jak v takové atmosféře mohou samosprávy měst a obcí objektivně a nestranně rozhodnout o přijetí/nepřijetí myšlenky NPJ. Spíš mám pocit, že tento informační guláš vede mnohdy k prosazení vlastních politických a jiných zájmů zastupitelů a „pravda nesmí být překážkou“. Myslím, že by lidé měli mít možnost se dostat k objektivním informacím jak ze strany zastánců myšlenky NPJ, tak odpůrců NPJ a následně se v místních referendech k této myšlence sami vyjádřit.

Jak vnímáš budoucnost ochrany přírody v období stupňujících se tlaků na nejrůznějších úrovních na využívání přírody?

Ochrana přírody a její postavení ve společnosti je otázkou společenské kultury. Tlaky na přírodu byly vždy a vždy i budou. Bohužel v korupčním a ekonomicky proměnlivém prostředí se

veřejným statkům, mezi které ochrana přírody patří, obecně nedaří. Příroda je záležitostí veřejnou. Všichni se z daní skládáme na to, abychom měli alespoň tam, kde to jde, nějaký kus přírody a zdravé životní prostředí (a nemusí to být apriori zvláště chráněné území). Tlaky, které vznikají na komerční využití přírody a přírodních zdrojů přicházejí vesměs ze strany soukromých iniciativ a nezřídka jsou úspěšné. To, co bylo veřejné a na co si společnost platila, se tak pozvolna stává soukromým a zcela mění svůj původní účel (z hlubokého lesa plného ptáků a hub se stává soukromé rekreační středisko s venkovním bazénem, sjezdovou tratí, lyžařským vlekem a omezeným vstupem; alternativně se ale může jednat o soukromou honitbu, kde přemnožená zvěř činí milionové škody na státním majetku). Domnívám se, že pokud se nezmění kultura v zemi a lidé se nebudou aktivněji zajímat o to, co se děje s veřejnými statky (včetně přírody), pak jsem v daném ohledu spíše pesimistou.

Jsi aktivní vědec, nevzdaluje se dnes věda příliš praktickému životu (ochraně přírody)?

Poměrně dlouho jsem hledal tu správnou polohu mezi teoretickou a praktickou ochranou přírody a myslím, že se mi podařilo nalézt rozumnou míru obojího. Ochranařská biologie a ekologie jsou vědecké nauky, kterým se věnuji na univerzitě. Univerzitní povolání nabízí opravdu řadu poznatků, které je potřeba vstřebat, navázat na ně a posunout jejich poznání někam dál. Akademická práce je práce vesměs teoretická, kde hřištěm, na kterém se hraje, je celý svět. Odborné texty, které publikujeme, jsou recenzované specialisty od Japonska po Ameriku. Práce, jež takto vznikají, jsou okamžitě elektronicky dostupné kdekoli na světě. Je sympatické komunikovat teoretické aspekty ekologie s odborníky z jiných výzkumných ústavů a společně řešit grantové úkoly. Jedná se o velmi inspirativní a konkurenční prostředí, které evokuje další a další otázky a hledá na ně odpovědi. Akademický výzkum si ale neklade ambice měnit svět, snaží se odkrývat souvislosti a nabízí odpovědi. Dlužno říci, že takto je to správně a právě díky tomuto pojetí je (mělo by být) akademické prostředí svobodné a apolitické. V tomto duchu také předkládáme poznatky našim studentům, je pak na nich, jak se znalostmi a zkušenostmi naloží v praxi.

Stejně tak, a to zejména v posledních letech, jsem vstoupil do praktické ochrany přírody a životního prostředí. Mam občas tu možnost vyjádřit se nebo ovliv-

nit rozvoj nejrůznějších investičních záměrů (od regulací vodních toků, přes výstavbu průmyslových zón, golfových areálů, plavebních stupňů, až třeba po rozsáhlé projekty výstavby větrných parků). Praxe a akademické prostředí jsou dva zcela odlišné světy s jinými pravidly. Zatímco akademické prostředí je značně svobodné, ale vyžaduje vysoký a kontrolovaný odborný výkon, praxe je mnohdy svázaná ohromným množstvím špatně pochopitelné legislativy, byrokracie a bohužel také klientelismem. Osobně považuji také tuto stránku ochrany přírody za poučnou. Domnívám se, že není nic lepšího, než když si akademický pracovník má možnost osahat, jak funguje ochrana přírody v praxi. Stejně tak považuji za velmi účelné a věci prospěšné, když mohu na přednáškách tyto zkušenosti předat našim posluchačům. Jedná se o zkušenosti, které nenajdou nikde v knihách, a které jim pomáhají rozšířit pohled na ochranu životního prostředí.

Jsou dnes Jeseníky entomologicky již zcela probádané, nebo je zde ještě stále co objevovat?

Jeseníky jsou z přírodovědného hlediska poznání velmi, velmi podceněny. Je to zvláštní, protože se jedná o hory mimořádně dobře dostupné, přičemž v blízkosti se nacházejí minimálně dvě velké univerzity (viz v Olomouci a Ostravě). I přesto je stav poznání opravdu v začátcích. Základní přírodovědný průzkum v Jeseníkách byl v kurzu v druhé polovině 19. století. Tehdy vážení pánové profesori jedné z nejprestižnějších a nejstarších evropských univerzit ve Wroclawi jezdili na pravidelné terénní obchůzky v okolí Pradědu. S I. světovou válkou zájem o faunu a flóru území výrazně poklesl a téměř zcela se vytratil po II. světové válce v souvislosti se změnou geopolitického uspořádání v příhraničí. Jen velmi pozvolna se dnes odborná obec do Jeseníků vrací, přičemž znalosti zejména o fauně jsou zde jen fragmentární. Domnívám se, že pohoří není co do druhového složení zdaleka známo. Téměř ve všech početnějších skupinách bezobratlých (viz motýli, brouci, dvoukřídli, polokřídli, atd.) se ukazuje, že při podrobnějším systematickém průzkumu zde budou nalezeny nejen nové druhy pro faunu České republiky, ale budou zde popsány nové druhy pro vědu. Naneštěstí se ukazuje, že některé druhy, které zde byly zaznamenány před 100 až 150 lety se zde recentně patrně již nevyskytují a celkově prodělala fauna i flóra značných změn. Zejména cílený entomologický průzkum v pohoří by byl do budoucna velmi žádoucí.

Kosaře a Čertova stěna aneb Zapomenutý kout Jeseníků

Místa jako jsou Kosaře nebo Čertova stěna zná z „přespolních“ jen málokdo, takže v tomto čísle Campanuly se Vás pokusím navnadit k poznávacímu asi 17 km dlouhému výletu. Trasa povede ze začátku obcí, poté lesní zpevněnou cestou, málo prošlapaným chodníkem, hřebenovou cestou a nakonec opět lesní silničkou. Převýšení přes 700 metrů, asi tři kilometry do prudšího kopce.

Výchozím bodem budou Vernířovice, malebná vesnička obklopená kopci. Málokdo ví, že zde během II. světové války zanikla podobná papírna, jako je ta ve Velkých Losinách. Vernířovice jsou dostupné nejlépe automobilem od Sobotína, v sobotu ráno sem jede už po šesté hodině autobus ze Šumperka s přestupem v Sobotíně. Na hromadnou dopravu se zde tedy spoléhat nedá, už jen vzhledem k tomu, že poslední sobotní autobus odtud vyjíždí v 11 hodin.

Vozidlo tedy ponecháme v centru obce a vyrazíme po žluté turistické značce směr Kosaře – Jelení studánka. Po půl kilometru odbočíme doprava po lní cestou kolem rybníka a dostaneme se k obrovské památné lipě, která s obvodem přes osm metrů patří mezi největší stromy v Jeseníkách.

Vrátíme se zpět a pokračujeme proti proudu říčky Merty až na rozcestí Kosaře, kde ještě pár posledních chalup svědčí o bývalém osídlení horních jesenických partií. Zdejší bučiny patří mezi nejzachovalejší části CHKO Jeseníky. Asfaltku opustíme doprava po žluté značce lesní pěšinou, která nás strmě provede bukovým lesem až na Čertovu stěnu, odkud je krásná vyhlídka do údolí Merty a protilehlé svahy Vřesníku a Mravenečnicku. To už procházíme Přírodní rezervací Břidličná, která patří rozlohou 6,5 km² k těm větším v Jeseníkách a byla vyhlášena v roce 2008 na ochranu kamenných

útvarů, horských luk nad horní hranicí lesa, horských smrčín ve vyšších partiích a smíšených lesů v částech nižších.

Nad vyhlídkou už pomalu listnatý les přechází do horských smrčín, až těsně pod hřebenem stromy zmizí úplně. To už ale jsme na Jelení studánce, kde je možnost se osvěžit z vydatného pramene, nebo schovat před nepřízní počasí do kamenné útulny.

Po občerstvení se vydáme po hřebenu po úbočí Jeleního hřbetu (červená značka) směrem na Ovčárnu, ale po jednom kilometru, kdy se dostaneme k rozcestí Nad Malou kotlinou, odbočíme zpět do údolí Merty na zelenou značku směr Františkova myslivna. Dokladem toho, že se na hřebenech Jeseníků pásl dobytek, jsou kamenné pozůstatky salaše po pravé straně před vstupem do kosořeviny. Na druhé straně kleče nalezneme jeden z pramenů říčky Merty, který rovněž poslouží jako občerstvení nebo doplnění zásoby vody.

Po krátkém sestupu do sedla u Františkovy myslivny odbočíme doleva na značku modrou a po ní sejedeme do sedla Branka. Cestou jistě oceníte výhledy na hlavní hřeben a Čertovu stěnu.

Z Branky do Vernířovic sestoupíme buď doleva po silničce kolem Přírodní památky Zadní Hutisko, což je nedotčený krupníkový lom s výskytem rostlin typických pro okolní bučiny a dále na Kosaře a Vernířovice, nebo sejedeme dopravu volně lesem (200 m) do údolí, kde se napojíme na Lesní ekostezku Švagrov a pokračujeme dále na Sedmidvory a doleva po silničce do Vernířovic.

Tento výlet je vhodný pouze pro pěši, vhodná je pevná turistická obuv.

Krásný den

Michal Ulrych

pak se musí snažit navracet drobné lidské aktivity do přírody. Málokdo si dnes kupříkladu dovede představit, že i v nejcénnějších částech NPR Praděd se ještě v poválečném období páslo a travařilo. Jistě, nemá smysl se snažit o vytvoření členité a druhově bohaté krajiny, která zde byla před více než sto lety, to je také utopie. Přesto alespoň někde, tam kde to má význam, by takové drobnohospodářské postupy měly být uplatněny.

Co tě nejvíce v Jeseníkách rozčiluje?

Rozčiluje je možná silné slovo. Jestli se bavíme o ochraně přírody, pak se zájmem sleduji, kolik různých stran se dnes etabloje do pozice, že rozumí ochraně přírody a dělají pro přírodu maximum. Úsměvné je, když slyším, že těmi povolnými na ochranu přírody jsou lesní inženýři, myslivci, různí starostové obcí, technokrati, provozovatelé rekreačních zařízení, politici atd. Je možná škoda, že není lépe a důrazněji vyslyšen hlas těch, kteří ochraně přírody opravdu rozumí, řadu let se věnovali studiu přírodních věd na univerzitách a teď působí ve správě ochrany přírody. Tahanice o kompetencích v chráněných územích a o tom, jak by se zde měla realizovat ochrana přírody, mezi státní ochranou přírody a Lesy České republiky, mi připadají mnohdy vyslovené nedůstojné.

Pálil jsi někdy jako kluk mravence lupou?

No tak to je teda dotaz! Myslím, že jsem mravence lupou snad nikdy nepálil. Ale dál bych to raději nerozebíral. Jak jsem uvedl kdesi výše, biologové jsou lidé kreativní a zvědaví a mam takový pocit, že v okolí mého bydliště, když jsem byl malý, mravenců zrovna mnoho nebylo. Jiných bezobratlých zde byla hojnost, ale ptali jste se na mravence.

Děkujeme za rozhovor.

Lenka Skuhravá, Jindřich Chlapek

• • • • •

věřil bych, jaké dobrodružství může přinášet terénní výzkum, dokud jsem si to sám nevyzkoušel. Práce v Jeseníkách byla vždy zajímavá a vzrušující a jsem rád, že jsem byl u toho.

Myslíš si, že má smysl v nejcénnějších partiích hor omezování pohybu návštěvníků z důvodů ochrany přírody?

To je velmi citlivá otázka, na kterou není v ochranářské obci jednotný názor. Já jsem byl v tomto ohledu vždy poměrně konsistentní a považuji valnou většinu restrikcí ze strany ochrany přírody k veřejnosti za neopodstatněnou. Myslím si, a zkušenosti ze zahraničí mne v tom jen utvrzují, že ochrana přírody musí umět přírodu lidem nabídnout, ukázat, vysvětlit. Omezování pohybu návštěvníků je pak často v rozporu s uvedeným. Vzpomínám si, když zhruba před 20 lety návštěvník Jeseníků vystoupil na Ovčárně z autobusu a vydal se jednou z mála cest na Praděd. Cestou minul zhruba 10 cedulí se státním znakem a pod cedulí byl vždy výstražný nápis „přísný zákaz vstupu“. Cestu na Praděd si tak „vychutnal“ pouze jako vycházku po asfaltové komunikaci. Nikde tenkrát nebylo možno nalézt vysvětlení, proč vlastně nemůže lehnout na ten trávník vedle cesty, nebo proč mu zakazují nabírat si pár borůvek pro osvěžení. Myslím, že přemýšlející návštěvník odcházel z výletu na Praděd se smíšenými dojmy. Ochrana přírody se tehdy etablovala do poměrně nepříjemné role jakéhosi drába. Ochranař byl pro valnou většinu návštěvníků synonymem přestrojeného policajta, který kontroluje, jestli náhodou někdo neporušuje zákazy, které visí každých sto metrů. Dlužno říci, že tento přístup si ochrana přírody nesla z předlistopadové éry a od těch dob se mnohé změnilo. Přesto vidím v komunikaci s veřejností největší dluh ochrany přírody. Je mi jasné, že toto břemeno nemůže nést administrativně zavalená správa CHKO. Zde bych viděl ohromný prostor pro neziskové organizace. Ale důvod proč si myslím, že je potřeba lidem umět ukázat přírodu, co víc, doslova ji lidem nutit, je zcela pragmatický. Lidé si platí přírodu a tak na ní mají legitimní nárok. Veřejnost musí poznat, jak příroda vypadá a v čem je její význam. Jen tak mají lidé šanci pochopit cenu kusu lesa, význam alpského bezleší, funkci meandrující horské bystřiny. Určitě bych proto prosazoval nejružnější průvodcovské služby se zasvěceným výkladem (a klidně do nejcénnějších částí Jeseníků jako je např. Velká kotlina), infocentra, botanické zahrádky s místní květenou, naučné stezky apod.

Myslím, že není daleko doba, kdy bude dramaticky růst tlak na rozvoj nejružnějších investičních záměrů, a to včetně nejcénnějších částí přírody. Tyto záměry jsou a budou nezřídká posuzovány ne z odborného, ale z politického hlediska. Ochrana přírody by měla mít proto veřejnost na své straně. Toho dosáhne jen tehdy, jestliže bude vůči veřejnosti uplatňovat restrikcce co nejméně a pokud, tak jen v opravdu odůvodněných případech. Možná jsem naivní, ale věřím, že pokud budou lidé vědět, co je v území cénného, pak si toho budou také víc vážit. Budou prosazovat ochranu přírodního bohatství, budou tláčit na samosprávu a zastupitele obcí, aby příroda neustupovala megalomanským investičním záměrům, lesnickým lobby. Protože budou vědět, že je příroda také jejich. Kdysi bylo heslem ochrany přírody „Poznej a chraň!“. Domnívám se, že „poznej“ je hozenou rukavicí na straně ochrany přírody, „chraň“ by pak mělo být společným zájmem nás všech.

Koncept divočiny je velmi aktuální téma ochrany přírody, myslíš si, že má ve středoevropském prostoru s dlouhou civilizační historií tato myšlenka šanci na praktické uplatnění?

Nikde v Evropě nelze hovořit o člověkem nedotčené přírodě, divočina je spíše slovíčkem do dobrodružných knih. Osobně jsem neviděl divočinu ani daleko na Sibiři, ani v pralesích jihovýchodní Asie, ani v Africe. Všude jsou lidé a o divočině v pravém slova smyslu bych asi nehovořil (čímž nechci říct, že divočina není, ale já jsem prozatím asi neměl to štěstí). Myslím, že koncept ochrany přírody postavený na vytvoření „divočiny“ je nesmysl. Dnešní problém ochrany přírody v Evropě totiž není v tom, že nemáme divočinu, problém je v tom, že nám z krajiny mizí člověk – drobnohospodář, který měl kozu, pár ovcí, krávu a vypásal a sekl louky, v lese kácel stromy na palivové dříví, za vesnicí kopal písek v místní pískovně. Dnes tato mozaika poliček, pastvin, pastevních a výmladkových lesů prakticky zmizela. Je nahrazena uniformními poli řepky a obilovin, louky jsou sceleny, produkční, 1–2x ročně sečeny přesně k danému termínu, lesy jsou přeměněny na stejnověké plantáže smrkového dříví, toky zregulovány a zkapacitněny na převedení stoletých vod. Výsledek se dostavil. Velmi strážlivé odhady uvádějí, že jen v České republice vyhynulo cca 3,5 tisíce druhů bezobratlých (pro představu je to zhruba tolik druhů, jako by vyhynuly všechny naše druhy rostlin). Koncept divočiny tento problém ochrany neřeší, naopak. Pokud by měla být ochrana přírody co k čemu,

Jakému výzkumu se v současnosti v Jeseníkách věnuješ?

V rámci pohoří jsme řešili několik aplikačně zaměřených úkolů s cílem odpovédět na otázky, jak se mění přírodní prostředí v nejcénnějších částech CHKO pod vlivem člověka. Které aktivity lze považovat za stěžejní z hlediska dopadu na faunu a flóru a jak tyto vlivy případně eliminovat. Jednalo se o pozoruhodnou a přínosnou interdisciplinární spolupráci mezi více akademickými i soukromými institucemi. Společná komunikace mezi botaniky, zoology, geografy, geology, entomology apod. byla opravdu výborná, velmi inspirativní a přinesla řadu použitelných výstupů v praktické ochraně přírody.

Stejně tak jsme s týmem našich studentů řešili a řešíme teoretické aspekty ekologie v prostoru subalpínské jesenické tundry. V posledních letech jsme se zaměřili na význam izolovaných alpských pohoří při formování druhové rozmanitosti alpských ostrovů. Podařilo se nám kupříkladu zkonstruovat teoretický předpovědní model, na základě kterého lze vysvětlit, proč se některé druhy vyskytují na tom kterém bezleší. Proč se příkladně v Krkonoších nebo v dalších pohořích Sudetské soustavy vyskytují poněkud jiné druhy živočichů. Podařilo se nám definovat zcela zásadní vliv kleče na formování fauny v postglaciálním vývoji Jeseníků. Studovali jsme pozoruhodné adaptace horských druhů motýlů na podmínky prostředí. Jako prvním se nám podařilo popsat populační strukturu endemických okáčů v prostoru Pradědu atd. Řada z těchto výzkumů byla a je publikována v prestižních zahraničních časopisech a je hojně citována opět zejména v zahraničí.

V Jeseníkách již bádáš několik let. Který z výzkumů či nových zjištění považuješ za nejvýznamnější nebo nejzajímavější?

Práci, kterou jsme odvedli v Jeseníkách, považuji za zajímavou a přínosnou a nechtěl bych vážit, co z toho bylo lepší, co horší. V živé paměti mám, dnes již humorné, vzpomínky na to, když jsme na experimentálních plochách našli asi metrovou nevybuchlou protiletickou pumu z II. světové války, na které jsme předtím pravidelně svačili, než kohosi napadlo ten kus železa vyzvednout, když náš tým hledala helikoptéra horské záchranné služby, když jsme se po hřebenech naháněli se vzteklym srncem, když náš rozpadající se havarovaný vůz pomáhal z příkopu vytlačit osobně francouzský režisér Luc Besson, nemluvě o množství přátel, které jsme poznali v místních putykách (i mimo ně). Ne-

Invazní druhy CHKO Jeseníky – II. díl

Křídlatky

Dalším invazním druhem, přesněji skupinou druhů, se kterými Vás stručně seznámíme, jsou křídlatky (*Reynoutria* sp.). V ČR se vyskytují 3 druhy tohoto rodu – křídlatka japonská (*Reynoutria japonica*), křídlatka sachalinská (*Reynoutria sachalinensis*) a jejich kříženec křídlatka česká (*Reynoutria x bohemica*).

Křídlatka japonská byla do Evropy dovezena v roce 1840 holandským zahradníkem Phillippe von Sieboldem z Japonska. V kolekci dovezených rostlin byl jediný samičí klon. Druh byl pěstován a prodáván do zahrad a parků po celé Evropě, odkud se následně začal šířit do okolí. Od té doby již nedošlo k další introdukci a tak všechny rostliny tohoto druhu v Evropě patrně náleží právě k tomuto jedinému dovezenému klonu. V ČR byla poprvé zaznamenána roku 1883 jako pěstovaná rostlina v parku v Netolicích v jižních Čechách.

Křídlatka sachalinská byla do Evropy dovezena několikrát různými expedicemi. Všechny dovezené rostliny byly původně věnovány Petrohradské botanické zahradě, odkud byly následně posílány do dalších zahrad a parků. V ČR byla poprvé zaznamenána v roce 1921.

Křídlatka česká, kříženec obou před-

chozích druhů byl popsán v roce 1983 z ČR. Z našeho území byl ale dokladován již v roce 1950 jako druh pěstovaný v Botanické zahradě UK v Praze. Vyskytuje se po celé Evropě a v Severní Americe i v Japonsku v místech překryvu areálu rodičovských druhů.

V ČR se všechny druhy vyskytují zejména na synantropních stanovištích a podél vodních toků a komunikací. Občas jsou dosud pěstovány jako okrasné rostliny v zahradách a parcích, odkud následně zplauňují.

Křídlatky patří mezi konkurenčně velmi zdatné druhy, které tvoří neproniknutelné, více než 2 m vysoké porosty, které znemožňují růst ostatních druhů rostlin a dochází tak k úplnému vytlačení původní vegetace. Všechny druhy křídla-

tek se u nás šíří zejména vegetativně tzn. regenerací z úlomků oddenků a lodyh.

K redukci porostů křídlatek se používá kombinace mechanické a chemické likvidace. Větší porosty jsou v průběhu července koseny (křovinořezem) a na konci vegetační sezóny, na přelomu srpna a září kdy rostliny zatahují asimiláty z nadzemních částí do svého rozsáhlého oddenkového systému, následuje postřik herbicidem. Důvodem kosení porostů je zmenšení listové plochy a spotřeby herbicidu při následném postřiku. Jednotlivé rostliny a menší porosty jsou pouze ošetřeny herbicidem.

V CHKO Jeseníky se můžete setkat se všemi uvedenými druhy, častější je křídlatka japonská a česká. Díky dlouhodobé systematické likvidaci se v pobřežní vegetaci na území CHKO křídlatky již téměř nevyskytují v rozsáhlejších souvislých porostech, vyskytují se jen jednotlivé roztroušené rostliny nebo menší porosty. S většími porosty se dosud můžeme setkat v okrajových částech CHKO kolem větších řek (zejména kolem Bělé a Olešnice).

Radek Štencel

Významné památné stromy Jeseníků

Památný strom „Klen u Pstružího potoka“

Javor (horský) klen (*Acer pseudo-platanus*) je naší tradiční domácí lesní dřevinou vystupující až vysoko do hor. V Jeseníkách jej lze nalézt například až v Malé Kotlině.

Impozantní javor patří opět k památným stromům stojícím mimo běžné turistické trasy. Roste v klínu luk několik desítek metrů od severovýchodního okraje přírodní rezervace Pstruží potok v katastru obce Stará Ves. Je to solitérní strom s nízkým, podsaditým, rozbrázděným kmenem a nádhernou širokou, téměř kulovitou korunou. Mohutnost a stáří stromu člověka překvapí, až když se octne v jeho bezprostřední blízkosti. Tento staletý velikán patří mezi nejstarší listnaté stromy a zároveň je klenem s největším obvodem kmene na území CHKO Jeseníky. Obvod kmene v součas-

nosti přesahuje 5 m. Jeho výška v souvislosti s tím, že zřejmě od počátku rostl o samotě a nečelil konkurenčnímu tlaku, není nijak závratná a je jen málo přes dvacet metrů.

Vzhledem k poloze stromu je do jeho organismu zasahováno jen minimálně a odborné ošetření bylo omezeno především na překrytí prasklin ve větvním úžlabí, aby se omezilo poškození tzv. „mrazovými vodami“. Jinak je dřevina ponechávána samovolnému vývoji a přírodním procesům.

Památný strom je označen státním znakem a barevnou informačně naučnou tabulí.

Dušan Duhonský

Mineralogická lokalita

„Pfarrererb“ („Farský důl“) u Sobotína

Jedná se o nejvýznamnější výskyt minerálů alpského typu v Evropě a o světově proslulé naleziště, objevené před 150 lety při výstavbě cesty k ložisku mastku na nedalekém kopci Smrčina. Stačí jít touto již nepoužívanou starou úvozovou a romantickou cestou od fary v Sobotíně, mírně stoupající mezi loukami a dále nad vodojem, kde v lesíku na levém svahu cesty leží „Pfarrererb“. Lokalitu s plochou cca 150 x 15 m snadno poznáme podle specifického terénu, který je silně narušen a rozkopán divokým sběrem.

Minerály alpského typu vyplňují na „Pfarrerbu“ pukliny v horninách (amfibolitech a amfibolických rulách). Vznikly účinkem horkých mineralizovaných vod na konci variských horotvor-

ných procesů, které vytvořily Jeseníky.

Lokalita proslula zejména krystaly olivově zelených epidotů, velkými až 10 cm. Kromě epidotu byly na „Pfarrerbu“ nalezeny ukázkové krystaly dalších minerálů, zejména bílého, jemně namodralého nebo šedohnědého albitu, světle růžového adularu a světle zeleného prehnitu.

Ukázky všech minerálů a hornin si lze prohlédnout v mineralogické expozici Vlastivědného muzea v Olomouci.

„Pfarrererb“ je jednou z 6 významných lokalit Naučné mineralogické cesty Sobotín – Maršíkov, která je jediná svého druhu v ČR.

Tatána Schmidtová

„Pfarrererb“ a kostel v Sobotíně

Epifor

Připravovaná Přírodní památka

Louka na Miroslavi

Mečík střecholistý

by dnes na místě rozkvetlé louky mladý lesík se skomírajícím lučním kvítím.

Od roku 2005 se mokřad pravidelně v pozdním létě kosí tak, aby bylo umožněno dozrání tobolek mečíků se semeny a byla tak zajištěna zdárná reprodukce tohoto silně ohroženého druhu naší flóry.

Kromě neustále přibývajících mečíků, které kvetou zpravidla v červenci, okolí drobného potůčku na jaře rozsvítí žluté blatouchy bahenní, mezi nimiž raší několik stovek prstnatců májových. Po jejich odkvetu nastupují stovky prstnatců Fuchsových a další zástupci našich orchidejí jako bradáček vejčitý a vemeník dvoulistý.

Louka je tu a tam ohrožena nepozornými traktoristy, kteří v zápalu práce občas se svými stroji zabrousí až do za-

mokřené louky, odkud již není bez další pomoci úniku. Po takovém soupeření s hlubokým bahnem obvykle zůstávají v podmačené louce hluboké koleje. Na druhou stranu se v takových koleích zalitých vodou dobře daří pulcům skokanů a drobným vodním bezobratlým živočichům. Jiné nebezpečí pro populace rostlin představuje černá zvěř, jejíž stavy se v posledních letech významně zvýšily. Divočáci s oblibou vyhledávají hlízy prstnatců a mečíků a velmi dovedně je vyrývají a konzumují. Zatím se této lokalitě vyhýbali, ale jinde v okolí Lipové už tyto vzácné rostliny docela znatelně decimují. Vzhledem k péči o lokalitu, hrazené z Programu péče o krajinu, která je nastavená mečíkům „na tělo“, se nemusíme o jejich osud obávat ani v případě invaze stáda těchto rýpavých nenechavců.

Neustále vzrůstající počty chráněných druhů jsou jistě dobrým důvodem pro ochranu území, přírodní památka, která zajistí prostředky na péči o lokalitu i v dalších letech, by zde měla být vyhlášena během zimy 2011/2012.

Za cenné informace o počtu jednotlivých druhů i podnět k vyhlášení ochrany této lokality děkuji Honzovi Ondryášovi z Lipové-lázní.

Jindřich Chlapek

Spolek Přátelé Vrbenska

Spolek Přátelé Vrbenska je občanské sdružení, které vzniklo v roce 2003. U jeho zrodu stála malá skupinka nadšenců v čele s Karlem Michalusem, která se postupně rozrostla na více než 60 členů. Naším cílem je rozvoj a zachování kulturních tradic města Vrbna pod Pradědem. Pořádáme výchovné, kulturní a zábavné akce pro veřejnost a rodiny s dětmi. Některé z nich zaměřujeme na ožívování historie a dávných zvyklostí. Pomáháme zachovávat zdejší památky a podílíme se na propagaci přírodních a kulturních hodnot Vrbna a okolí.

Podílíme se také na publikační činnosti, v rámci níž vydáváme námětové pohlednice, odznaky a pamětní mince propagující naše akce a vrbenský region. Každoročně připravujeme noviny „Drakovský kurýr“ k příležitosti „Lesních slavností lapků z Drakova“. V současné době vydáváme publikaci k 400. výročí povýšení hornické osady na svobodné horní město Vrbno pod Pradědem.

Lesní slavnosti Lapků z Drakova

Tuto vyhlášenou akci pořádáme pravidelně od roku 2005 na místě zaniklé osady Drakov, která je historicky spjata nejen s kutáním rud, ale v minulosti měla i významnou strážní funkci. Tímto projektem se snažíme přispět k záchraně vzácných památek, kterých je v okolí několik. Naše pozornost je věnována zejména záchraně ojedinělé technické

Dlouhá noc v Ludvíkově

památky „Lorenzovy huti“, která je poslední viditelnou památkou na zpracování železných rud pomoci dřevěného uhlí v Moravskoslezském kraji.

Naučná stezka „Údolím lapků z Drakova“

Pro vyznavače aktivního odpočinku v přírodě, jsme ve spolupráci s o.s. Actaea Karlovice, Lesy ČR a CHKO Jeseníky vybudovali v roce 2007 naučnou stezku „Údolím lapků z Drakova“, která provází návštěvníky cestou z Mnichova až na Rejvíz. Desítka zastavení seznamuje turisty s místním kulturně-historickým a přírodním dědictvím.

Dlouhá noc v Ludvíkově

Poprvé byla uskutečněna v roce 2007 ve spolupráci s obcí Ludvíkov a restaurací Koliba v Ludvíkově. Je to letní aktivita, spojená s netradičními soutěžemi

Lesní slavnosti lapků z Drakova

v různých disciplínách, např. plivání fazolí a ořechem do dálky, hod vejcem, vytloukání žízal a dětmi oblíbená čokoládová a šlehačková bitva. Tuto akci připravujeme s naším partnerským polským spolkem „Sami sobie“ z obce Wilamowice Nyskie.

Karel Michalus

Silvestrovský sjezd na pekáči

Na e-mailové adrese actaea.karlovice@gmail.com uvítáme vaše připomínky, názory či náměty pro vydání dalšího čísla či připomínky k dosud vyšlým číslům Campanuly.

CAMPANULA – zpravodaj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky /Ročník II., číslo 2/2011 /Vychází 2 x ročně. / Vydává ACTAEA a AOPK ČR – Správa CHKO Jeseníky. / Náklad 1000 výtisků / Číslo vyšlo v listopadu 2011 v Karlovicích. / Zpravodaj je vytištěn na recyklovaném papíře. / Tisk: PROprint, Český Těšín / Grafika: sumec+ryšková, Rožnov pod Radhoštěm / NEPRODEJNĚ

Fotografie: Dušan Duhonský, Jindřich Chlapek, Martin Kočí, Hana Komárková, Tomáš Kuras, Karel Michalus, Pavel Rozsival, Taťana Schmidtová, Petr Šaj, Radek Štencel, Michal Ulrych, David Valach, archiv Actaea a SCHKOJ

Texty: Dušan Duhonský, Jindřich Chlapek, Kateřina Kočí, Hana Komárková, Tomáš Kuras, Karel Michalus, Taťana Schmidtová, Lenka Skuhřavá, Petr Šaj, Radek Štencel, Michal Ulrych, David Valach

Redakce: Lenka Skuhřavá, Kateřina Kočí, Jan Halfar, Jindřich Chlapek

Editace: Lenka Skuhřavá, Kateřina Kočí

CAMPANULA – zpravodaj Chráněné krajinné oblasti Jeseníky je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 19512.

Zpravodaj byl vydán v rámci projektu „Jednotný informační a komunikační systém ochrany přírody v NUTS II Moravskoslezsko“. Projekt je financován Moravskoslezským krajem s přispěním finančního nástroje Evropské unie LIFE+.

Ministerstvo životního prostředí

